

**Missbrukskonferens Folkets hus
Stockholm den 2 september 2010
Gunilla Cederström och
Bernt Wahlsten**

Familjerätt

Barn och unga i familjer med missbruk

Bakgrund

- 2007 Regeringsuppdraget till IMS; att ta fram och sprida en metodhandbok eller en vägledning för verksamma metoder för att stödja barn i familjer med missbruk
- 2008 Resultat av litteratursökning om verksamma metoder för barn och unga visade att det saknas ett tillförlitligt vetenskapligt underlag med god evidens
- 2008 Socialstyrelsen bedömde att det fanns behov av vägledande material
- 2009 Vägledning för socialtjänsten och andra aktörer. Vad innebär det att växa upp i en familj med missbruk, risk- och skyddsfaktorer, vikten av tidig upptäckt, socialtjänstens utredning, insatser och dess effekt mm
- 2007 Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård för socialtjänst och hälso- och sjukvård

Nationella riktlinjer

- riktlinjerna publicerades 2007 som tre publikationer: ett [huvuddokument](#), ett [faktaunderlag](#) och ett [implementeringsstöd](#).
- ett stöd vid prioriteringar och ger vägledning om vilka behandlingar och metoder som olika verksamheter i vård och omsorg bör satsa resurser på
- ett urval av rekommendationerna finns även tillgängliga på webben.

Bedömning av kvaliteten

hos de psykologiska testen är följande fem faktorer av stor vikt:

1. Testmetoden ska finnas i en svensk version.
2. Det ska finnas en svensk bruksanvisning eller manual som beskriver testet samt hur det administreras, poängsätts och utvärderas.
3. Den svenska versionen ska ha tillfredställande reliabilitet.
4. Den svenska versionen ska ha tillfredställande validitet.
5. Det ska finnas lämpliga svenska normer eller referensvärden.

Minimikravet för att kunna rekommendera en psykologisk testmetod för allmänt bruk är att åtminstone de tre första kvalitetskraven är uppfyllda.

Psykologiska test

- Att upptäcka riskabla alkoholvanor
AUDIT och MAST
- Att upptäcka narkotikaanvändning
DUDIT

Barn och ungas behov

- Trygga o kärleksfulla föräldrar med förmåga att se och möta barnets behov
- Bruk till riskbruk, missbruk och beroende.
- Inte klarlagt när ett missbruk eller beroende innebär att föräldern inte kan möta barnets behov.
- Vi vet att missbruket får olika negativa konsekvenser för barnet
- Finns särskilda metoder och instrument för att identifiera riskbeteenden när det gäller alkohol och droger.
- Ansvar för att uppmärksamma, anmäla och ge stöd till barnet
- Behov av olika former av stöd och hjälp

Vägledningens innehåll

- Att växa upp med
- Att upptäcka
- Att bedöma behov
- Stödinsatser
- Effektiva insatser
- Att dokumentera

Antal barn

- 2 miljoner barn i Sverige
- Vi vet inte hur många som lever med missbruk i familjen
- 50000 barn berörs årligen av att deras föräldrar separerar.
- De flesta har gemensam vårdnad;
96 % av de gifta och 86 % av de ogifta
- Förhållandevis få ärenden till domstol.

Antal barn i samarbetssamtal och utredningar

• Samarbetssamtal	18.700	98/10.000
• Snabbupplysningar	8.300	43/10.000
• Vård,bo, umg	7.400	38/10.000
Avtal	4.200	
• Vårdnad	51%	
• Umgänge	24%	
• Boende	25%	

Familjerätt – Missbruk

Enkät 2008

- Lägesrapporten 2008 - tema missbruk
- Indikationer på missbruksproblematik i utredningar
- Beslut att gå ut med en enkät till ett representativt urval av kommuner.
- 1/3 del av landets kommuner eller 101 stycken
- Svar inkom från 83 kommuner, alltså drygt 80%

Enkät - problem

- Fyra kommuner sa att de inte kunde svara då den tidigare personalen inte fanns kvar i kommunen.
- Flera kommuner har sagt att de haft svårt plocka fram uppgifterna
- Frivilliga samarbetsamtal dokumenteras inte

Syftet

- att få mer kunskap om familjerättens handläggning av ärenden där missbruk eventuellt förekom
- frågorna berör andel samarbetssamtals- och utredningsärenden med missbruksproblematik, metodikfrågor, kompetens och om det finns policydokument eller riktlinjer för familjerättens arbete med missbruksproblematik.

Riktlinjer, särskilda rutiner och strukturerade metoder

- Ingen av de tillfrågade kommunerna uppger sig ha riktlinjer eller policydokument
- En kommun säger att de har riktlinjer men att de är allmänt hållna kring missbruksproblematik
- En kommun håller, i samverkan med en annan kommun, på att ta fram riktlinjer

Riktlinjer mm forts.

- Strukturerade metoder för utredning och bedömning av konsekvenserna för barnen används i 10% av kommunerna. Särskilt omnämns som metoder en utveckling av BBIC och Signs of Safety*
- Checklistor och screening instrument för att bedöma eventuellt missbruk används av 10% av kommunerna. De instrument som omnämns är Audit och Dudit.
- * en metod för att hitta skydds- och riskfaktorer i barnets nätverk

Riktlinjer mm forts

- Flera kommuner uppger att de kan erbjuda motiverande samtal och kartläggningar av problemet samt att anmälningsskyldigheten självklart gäller.
- I någon kommun öppnas alltid en barnavårdsutredning vid misstanke om missbruk och vårdnadsutredningen får vänta.
- En kommun har som rutin att remittera föräldern till öppenvårdsmottagningen för utredning och vid behov behandling
- Ett par kommuner arbetar nära missbrukshandläggarna och samråder med dem.

Kompetens

- Uppskattningsvis arbetar 1200 personer med vårdnads-, boende- och umgängesutredningar
- Förutom socionomexamen har de flesta någon form av missbruksrelaterad kompetens
- 25% har någon form av utbildning dvs kortare fortbildning eller universitetsutbildning inom området
- Över hälften har annan relevant kunskap eller erfarenhet.

Upptäcks missbruksproblematik?

I vilken omfattning handläggarna bedömer att missbruk eller misstänkt missbruksproblematik finns i ärenden varierar

Samarbetssamtal	75% män 25% kvinnor
0%-20%	82%
21%-40%	7%
41%-60%	6%
Utredningar	80% män 20% kvinnor
0%-20%	78%
21%-40%	9%
41%-60%	3%
61%-80%	3%

Få ärenden med misstanke om missbruksproblematik ”anmäls” vidare

- **19 % av samarbetsamtalen**
- **17 % av vårdnadsutredningarna**

Skäl för att inte informera berörd enhet

- **Barnen har inte varit sammanboende med den missbrukande föräldern**
- **Umgängesföräldern missbrukar**
- **Umgänget sker i närvaro av kontaktperson**
- **Den missbrukande föräldern är inte barnets vhv**
- **Missbruket är redan känt**
- **Barnet har utretts tidigare**
- **Familjen har redan kontakt med socialförvaltningen**
- **Personen eller barnet har redan insatser**